

องค์ประกอบทางจริยธรรม

มีการจำแนกออกเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523: 3) ตามโครงการวิจัยการศึกษา จริยธรรมไทย ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมว่ามี 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) ได้แก่ ความเข้าใจเหตุผลของความถูกต้องดีงาม โดยกระบวนการคิด
2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจกระทำถูกหรือกระทำผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522: 3-4) ได้แบ่ง องค์ประกอบทางจริยธรรมของมนุษย์ ออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การที่มนุษย์มีความรู้ว่าการกระทำต่าง ๆ นั้น ชนิดใดสังคมยอมรับ การกระทำชนิดใดควรยกเว้น พฤติกรรมใดมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา อายุ การพัฒนาทางสติปัญญา ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา เด็กจะมีการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะช่วงระหว่างอายุ 2-10 ปี จะมีการปลูกฝังมาก
2. ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกว่าคนชอบหรือไม่ชอบเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ทศนคติเชิงจริยธรรมส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลในสถานการณ์ปกติบางคนอาจจะมีทศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมนั้นก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะทศนคติจะรวมถึงความรู้ และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่จะใช้ทำนาย หรือคาดการณ์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ถูกต้องแม่นยำกว่าการใช้ความรู้เพียงอย่างเดียว และทศนคติเชิงจริยธรรมของมนุษย์ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น มีเหตุผลใหม่ที่น่าเชื่อถือลบล้างทศนคติเดิมในสิ่งต่าง ๆ ที่เคยยอมรับ เป็นต้น

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อมีเหตุการณ์บังคับ เหตุผลนี้จะแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ บุคคลที่มีจริยธรรมที่ต่างกัน อาจมีเบื้องหลังการกระทำที่แตกต่างกันหรือการกระทำที่เหมือนกัน เพียเจต์ และ โคลเบอร์ก (Kohlberg 1969: 391) ได้ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็น เครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น ๆ นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์ โคลเบอร์ก และนักวิจัยอื่น ๆ ยังพบว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลยังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคล

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ หรือไม่แสดงพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ การแสดงพฤติกรรมออกมาทุกครั้งจะยึดเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคม พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เช่นการให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก นอกจากนี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกประเภทหนึ่ง คือ พฤติกรรมในสถานการณ์ที่เข้ายวนใจหรือยั่วยุให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์หรือค่านิยม

เอกสารเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคม และนับได้ว่าเป็นกลุ่มปฐมภูมิ (Primary group) ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพโดยตรง เพราะบุคลิกภาพเป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ ซึ่ง จิตรา เฝ้าทรัพย์ (2520: 5) ได้แบ่งลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว มี 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่าเขาเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมด้วยความรัก ไม่ตามใจเกินไป ไม่เข้มงวดเกินไป มีเหตุผลในการกระทำ รับฟังความคิดเห็นของเด็กให้ความร่วมมือตามโอกาสอันควร

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่าพ่อแม่ก้าวท้าวเรื่องส่วนตัวของคน บังคับให้ทำงานตามความต้องการของพ่อแม่ และมักพูดให้ตนเองรู้สึกอับอาย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองถูกตามใจ ไม่ได้รับการเอาใจใส่หรือไม่ได้รับคำแนะนำช่วยเหลือเท่าที่ควร

สรุป การอบรมเลี้ยงดูมี 3 แบบ คือ แบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไป และผู้วิจัยได้ยึดความหมายในลักษณะนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ จิตรรา ฝ้าทรัพย์ ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้จำแนกการอบรมเลี้ยงดูของเด็ก

อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 3 แบบ แบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน แบบปล่อยปละละเลย มีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ดังนี้

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

การอบรมเลี้ยงดูนี้ คำนึงถึงเหตุผล และความต้องการของเด็กที่อยู่ในขอบเขต ไม่บีบบังคับ และทอดทิ้งอยู่ในลักษณะมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ดังที่ ซิมมอนส์ (Symonds 1939: 283-285) ได้ศึกษาพฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงการยอมรับลูก เปรียบเทียบกับการปฏิเสธลูกพบว่า ลูกที่พ่อแม่ให้การยอมรับจะเป็นบุคคลที่เพื่อนฝูงรักใคร่ และยอมรับเป็นอย่างดี ชอบเข้าสังคม สนใจการทำงาน มีเพื่อนมาก ถูกมองในแง่ดี ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ปรับตัวได้ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความเข้าใจตนเองเป็นอย่างดี รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความอบอุ่นปลอดภัย ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ เฮอร์ลอค (Hurlock 1964: 167) ที่ว่า พ่อแม่ที่ยอมรับเด็ก คือให้ความรัก ความสนใจ สร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นในบ้าน และเห็นความสำคัญของเด็ก ผลที่ตามมาคือทำให้เด็กเป็นคนที่รู้จักให้ความร่วมมือ เป็นมิตร ซื่อสัตย์ มีอารมณ์มั่นคง ร่าเริง มีความรับผิดชอบ ระมัดระวังรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมเท่า ๆ กับของตนเอง มีความตรงไปตรงมา ไว้วางใจได้และสามารถเผชิญกับชีวิตด้วยความมั่นคง มั่นใจ ของตนเองได้ ตรงกับความ เป็นจริง

การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูนี้ เต็มไปด้วยการบังคับ กดขี่ ไม่คำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ ที่จะสร้างให้กับเด็ก แต่กลับเป็นเรื่องของความต้องการ และความคาดหวังของผู้อบรมเลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดผลเสีย ดังที่ วัตสัน (Watson 1959: 247) ศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันนั้น พ่อแม่ปฏิบัติกับเด็กเหมือนกับเด็กยังเป็นทารก จะไม่มีการยินยอมให้เด็กทำอะไรตามใจปรารถนา ไม่ยอมให้เด็กทำโดยอิสระ ซึ่งนับว่าวิธี

ดังกล่าว เป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้อง เด็กจะมีความรู้สึกว้า ขาดความอบอุ่น มีความคิดอีกอัน วิตกกังวลใจ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มองโลกในแง่ร้าย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชอแบน (Shoban 1950: 148) พบว่า ถ้าพ่อแม่บังคับและเข้มงวดกวดขันกับเด็กมากเกินไป จะทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีอารมณ์ไม่มั่นคง ไม่กล้าตัดสินใจ หรือแสดงความคิดเห็น และไม่เป็นตัวของตัวเอง

การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยนั้น เป็นแบบของการอบรมที่แสดงถึงการขาดความสนใจ ดูแล ให้คำแนะนำที่เหมาะสมของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง เด็กจะทำอะไรได้ตามใจชอบ มีความรู้สึกว้า ไม่มีใครสนใจ การกระทำสิ่งต่าง ๆ ของตนเอง สิ่งเหล่านี้ย่อมเกิดผลเสียต่อตัวเด็ก ดังเหตุผลของ วอลเบอร์ก (Wolberg อ้างถึงใน อรทัย ชื่นมณูชัย 2518: 44) ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไม่ดี ระหว่างพ่อแม่กับลูก พบว่า เด็กที่ถูกพ่อแม่ปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้ง (Rejection) ไม่ได้ได้รับความรัก ไม่เป็นที่ต้องการ และยอมรับของพ่อแม่ มักจะกลายเป็นเด็กขลาดกลัว ลังเล ไม่มีความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง อยากรับความสนใจจากคนอื่นตลอดเวลา มักอิจฉา ก้าวร้าว เพราะเห็นว่าทุกสิ่งรอบตัวเป็นอันตรายสำหรับตน และยังมีความรู้สึกเหงาหงอยโดดเดี่ยว เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่มักมีปัญหาในการที่จะรักคนอื่น หรือมีปัญหาในการที่จะรับความรักจากคนอื่น และไม่เคยเรียนรู้ที่จะรักใคร่ไว้ใจใคร เนื่องจากไม่เคยได้เรียนรู้ที่จะรับความรักจากคนใกล้ชิด และยังถ้าพ่อแม่ หรือคนเลี้ยงทอดทิ้งไม่ให้ความรัก ความสนใจอย่างมาก ๆ แล้ว เด็กจะสร้างลักษณะนิสัย และทัศนคติต่อต้านกับคนอื่น ไม่ต้องการทำอะไรตามกฎเกณฑ์ตามขอบเขต และตามข้อจำกัดที่วางไว้ มีความวุ่นวายทางอารมณ์สูง แล้วแสดงออกในลักษณะอาการตอบโต้ความกดดัน หรือต่อต้าน การบีบบังคับรอบตัวที่ตนกำลังเผชิญอยู่นอกจากนี้อาจมีลักษณะขัดขืนคือรี้น โดยแสดงท่าทางแผลง ๆ ปนอยู่ด้วย

การอบรมเลี้ยงดูทั้ง 3 แบบ ส่งผลต่อเด็กในรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุชา จันทรเฒ (2519: 123) ที่สรุปถึงการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 3 แบบ มีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก คือ บิดามารดาที่ใช้อำนาจสิทธิของตน หรือเป็นคนระเบียบจัด ไม่ยอมให้เด็กทำอะไรตามใจชอบของเด็ก อยู่ในบรรยากาศที่เรียกว่า "เข้มงวดกวดขัน" จะทำให้เด็กไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ขาดความเชื่อมั่น ความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ จะถูกทำลาย

โดยสิ้นเชิง เขาปฏิบัติตามคำสั่งที่ออกมาเท่านั้น สำหรับเด็กที่มีคามารดาตามใจ หรือที่เรียกว่า อยู่ภายใต้บรรยากาศ "ปล่อยปละละเลย" เด็กก็จะทำอะไรไปโดยขาดหลักการต่าง ๆ เพราะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบิดามารดา ทำให้เขาไม่มีแนวชีวิตสำหรับยึดปฏิบัติไม่รู้จักคิด หรือ รู้ถึงคุณค่าของการกระทำสิ่งต่าง ๆ จะทำให้เด็กเกิดความบกพร่อง เมื่อต้องไปทำงานร่วมกับผู้อื่น ส่วนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบบรรยากาศ "ประชาธิปไตย" นั้นจะทำให้เด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพ อย่างเต็มที่ เพราะเด็กได้ฟังคำแนะนำต่าง ๆ จากผู้ใหญ่ และรู้จักตัดสินใจ สิ่งที่ควรทำ ทำให้ เป็นตัวของตัวเอง เกิดความเชื่อมั่น จะทำอะไรตามความคิดเห็น และอยู่ภายใต้สิ่งที่ตั้งงามที่ ผู้ใหญ่คอยให้คำแนะนำ

การเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบต่างกันที่มีผลต่อจริยธรรมของเด็ก

งานวิจัยที่ทำการศึกษถึงการอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบต่างกัน ส่งผลต่อจริยธรรมของเด็ก ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

เดช วิโย (2522: 68) ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการด้านการคิดให้เหตุผลเชิง จริยธรรมของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู 3 ลักษณะ คือ แบบ ประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน แบบปล่อยปละละเลยในเขตการศึกษา 9 จากจำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง 180 คน พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกันให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่าเด็กที่ได้รับการ อบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบเข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเด็กที่ ได้ รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทิพย์สุตา นิลสินธพ (2523: 64) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กก่อน วัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานครที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน โดยเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู ต่างกัน โดยเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการ อบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบ เข้มงวดกวดขันจะมีจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยที่ระดับ นัยสำคัญ .05

บัญชา แก้วส่อง (2522: 60) ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นในสังคมเมืองและชนบทที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบการคิดต่างกันสำหรับกรณีการอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการทางจริยธรรมได้ข้อสรุปว่าเด็กวัยรุ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง อายุตั้งแต่ 11-15 ปี จำนวน 300 คน ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน แบบปล่อยปละละเลย ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัยในตนเอง

การสร้างควมมีระเบียบวินัยในตนเองนั้น บิดา มารดาเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากเพราะใกล้ชิดและเป็นผู้ทำการอบรมสั่งสอนเด็กตั้งแต่เยาว์วัย โดย

คอยล์ (Doyle 1969) กล่าวว่า บิดามารดาที่มีวินัยในตนเองจะเป็นผู้ให้ตัวอย่างแก่เด็กทั้งในการกระทำ การพูด และความรู้สึก ซึ่งก็สอดคล้องกับเจอร์ซิลด์ (Jersild 1968) ซึ่งให้เห็นว่าบิดามารดาเป็นผู้มีอิทธิพลในการสร้างวินัยให้กับเด็ก เขาให้ความเห็นต่อไปว่าบิดามารดาจะต้องไม่ตามใจเด็กเกินไป หรือไม่เข้มงวดกับบุตรมากเกินไปจะต้องถือความพอดีเป็นที่ตั้ง

มัสเสน (Mussen 1969) ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการฝึกวินัยไว้ว่าถ้าต้องการให้ฝึกวินัยได้ผลตามต้องการ พ่อแม่ควรจะใช้วินัยซึ่งเป็นเป้าหมายระยะยาวโดยมุ่งให้เด็กยอมรับค่านิยมต่าง ๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งในจิตใจของเด็กด้วยการให้เหตุผลความรักแก่เด็ก เนื่องจากการฝึกวินัยให้เด็กแสดงพฤติกรรมในทางที่ดี ถ้าพ่อแม่ไม่ควบคุมเลยเด็กจะไม่สามารถที่จะเรียนรู้ค่านิยมมาตรฐานของสังคม และพฤติกรรมในทางที่ดีได้ แต่ถ้าพ่อแม่ควบคุมมากเกินไปจะมีผลทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่น ขาดความสามารถในการปกครองตนเอง (Autonomy) และไม่เชื่อถือตนเอง แต่มีโอกาสรับค่านิยมและคุณธรรมจากพ่อแม่ได้มากกว่าลูกที่พ่อแม่ตามใจ

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความมีระเบียบในตนเองนั้น บิตามารดาเป็นผู้มีความสำคัญในการสร้างวินัยให้กับเด็กด้วยการให้ความรักมีเหตุผล เป็นปัจจัยที่จะสร้างเด็กให้เป็นบุคคลที่มีความมีระเบียบวินัยในตนเองอย่างเหมาะสมกับมาตรฐานของสังคม ดังที่สังคมต้องการเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมซึ่งเป็นเป้าหมายระยะยาวของสังคมในการสร้างค่านิยมต่าง ๆ ในจิตใจของเด็ก

งานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงหลักการฝึกวินัยให้กับเด็ก และผลของการศึกษา การอบรมเลี้ยงดูกับความมีระเบียบวินัยในตนเองมีดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เซียร์ส และคณะ (Sears and Others 1957: 339) ซึ่งงานวิจัยของเขาค้นพบสนับสนุนทฤษฎีการเลียนแบบ (Identification) บิตามารดาให้ความรักและยอมรับบุตรของตน โดยใช้วิธีการฝึกวินัยแบบให้ความรัก (Love-oriented techniques discipline) มากกว่าวิธีฝึกวินัยแบบมุ่งวัตถุหรือร่างกาย (Material physical techniques) จะสามารถสร้างเด็กให้มีความรู้สึกรับผิดชอบ (conscience) ได้มากกว่าและเด็กหญิงมีพัฒนาการควบคุมจากภายในและรับเอาบทบาทของคนได้เร็วกว่าชาย

เชเวียคอฟ และฟริทซ์ (Shevlakov and Fritz 1955: 8-14) ได้ศึกษาพบว่าวินัยควรปลูกฝังวินัยในตนเองมากกว่าวินัยที่ยึดถือการปฏิบัติตามคำสั่ง และต้องมีจุดมุ่งหมาย และบนรากฐานแห่งความรัก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ออสซูเบล (Ausubel 1965: 189-190) ที่ศึกษาว่าวินัยในตนเองที่มีรากฐานมาจากการควบคุมภายในและภายนอกตนเป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดในตัวบุคคลและยังพบอีกว่าการบังคับและการลงโทษช่วยปลูกฝังวินัยในตนเองได้เล็กน้อยเท่านั้น

เลียวนาร์ค (Leonard, 1952: 26) ศึกษาและให้ข้อคิดว่าการที่พ่อแม่ ครู และผู้เกี่ยวข้องกับเด็กไม่ได้สร้างบรรยากาศของความรักและไม่ได้ช่วยเหลือเด็ก หรือมีการคาดหวังจากเด็กมากเกินไป หรือฝึกวินัยเข้มงวดเกินไป จนขาดความเข้าใจต่อความรู้สึกของเด็กจะเป็นการสร้างปัญหา และยับยั้งพัฒนาการในการบังคับตนเองของเด็ก

ฆติตา ศักดิ์อุตม (2523: 35) ได้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยในตนเองกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก 3 แบบ คือ แบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลยด้วยแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบสอบถามความมีวินัยในตนเองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในเขตบางรัก สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 265 คน ชาย 128 คน หญิง 137 คน ปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีวินัยในตนเองมากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันมีวินัยในตนเองมากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิวาท์ มูลสถาน (2523: 36) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยในตนเองกับการอบรมเลี้ยงดูของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง 443 คน และใช้แบบสอบถามเหมือนกัน ผลการวิจัยปรากฏออกมาว่าความมีวินัยในตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และสัมพันธ์ทางลบกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันที่ระดับนัยสำคัญ .01 และสัมพันธ์ทางลบกับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยที่ระดับนัยสำคัญ .001 อีกทั้งมีผลการวิจัยของวารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517: 134, 138) สอดคล้องกับงานวิจัยของทั้งสองคนที่กล่าวข้างต้น พบว่า วิทยุที่รายงานว่าคุณถูกเลี้ยงดูแบบรักมาก มีวินัยทางสังคมสูงกว่าวิทยุที่รายงานว่าคุณถูกเลี้ยงดูแบบรักน้อย และในเรื่องการควบคุมปรากฏว่าวิทยุที่รายงานว่าคุณควบคุมน้อย-มีวินัยทางสังคมสูงกว่าวิทยุที่รายงานว่าคุณควบคุมมาก โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษามัธยมศึกษา ปีที่ 1 ในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด จำนวน 450 คน ซึ่งวินัยทางสังคมนั้นมีความใกล้ชิด อีกทั้งคล้ายคลึงวินัยในตนเองมาก

จากทัศนะของนักการศึกษา และผลการวิจัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การฝึกวินัยที่ได้ผลนั้น พ่อแม่จะต้องมีเหตุผล และความรักแก่เด็กพยายามทำความเข้าใจ ความรู้สึกของเด็กอย่างเต็มที่ เรียกว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จึงจะทำให้เด็กยอมรับมาตรฐาน และค่านิยมของสังคมรวมทั้งนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบวินัยในตนเองที่สูงตามความต้องการของสังคม ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย น่าจะมีผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความมีระเบียบวินัยในตนเองสูงกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

ความสำคัญและอิทธิพลของพ่อแม่ หรือผู้ปกครองนั้นทำให้เด็กเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพหรือพลเมืองที่เลวร้ายได้ ดังเอกสารที่ระบุข้อมูลอย่างชัดเจนและผลงานวิจัยที่สนับสนุนถึงการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจะสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กได้ดังนี้

ความรู้สึกรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีตามที่ จรรยา สุวรรณทัต ดวงเดือน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันทน์ (2520: 28) ระบุว่า เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลได้กระทำสิ่งที่สอดคล้องกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ทางศาสนา รวมทั้งกฎหมายของบ้านเมือง ยังประโยชน์ให้การอยู่ร่วมกันในสังคมราบรื่นและทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปด้วยดี

พ่อแม่มีอิทธิพลในเรื่องความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม แสดงให้เห็นตามที่ไซค์แมน (Sicdman 1962) ได้รวบรวมทัศนะของมิตตัน (Mitton) และแฮริส (Harris) ไว้ว่า ทัศนคติและพฤติกรรมต่อความรับผิดชอบของผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความรับผิดชอบของเด็ก และการฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่เด็กยังมีอายุน้อย ๆ อีกทั้งการจัดประสบการณ์ ความรับผิดชอบ ควรให้เหมาะกับลักษณะของแต่ละบุคคลต้องรู้จักยึดหยุ่นในการฝึกไม่เร่งรัดเกินไป ซึ่งกาญจนา ทาสิตะพันธ์ (2510: 193-201) มีทัศนะสอดคล้องเช่นเดียวกันที่ว่าพัฒนาการความรู้สึกรับผิดชอบมาจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ เนื่องจากพ่อแม่แสดงให้ลูกรู้ว่าตนต้องการให้ลูก และปฏิบัติตนอย่างไร นอกจากนี้ ทัศนคติของพ่อแม่จะแสดงให้ลูกรู้ว่าอะไรเป็นค่านิยมของพ่อแม่ และจากการที่เด็กเลียนแบบ (Identify) ตนเองกับพ่อแม่เด็กจะรับเอาค่านิยมของพ่อแม่ไปเป็นของตนเอง

สำหรับงานวิจัยของเบรคเคนริจ (Breckenridge 1955: 80) อ้างถึงการศึกษานักเรียนของสโตรเธอร์ (Strother) แจ็ค (Jack) และ เพจ (Page) พบว่าการให้การยอมรับจากครอบครัวจะเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กสามารถพัฒนาความคิด ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ อีกทั้งสามารถแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วย

สรุป แนวคิดดังกล่าวได้ว่า พ่อแม่มีอิทธิพลในการสร้างเด็กให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เพื่อความเป็นพลเมืองดีของชาติโดยพ่อแม่ต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เพื่อให้เด็กเลียนแบบและรับเอาค่านิยมของพ่อแม่ (ความรับผิดชอบ) ไปเป็นค่านิยมของตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่แสดงถึงการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกันมีผลต่อความรับผิดชอบ ได้แก่ เพค และ ฮาวิกเฮิร์ส (Peck and Havighurst 1963: 12) ศึกษาพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศประชาธิปไตยจะมีความเป็นอิสระในตนเอง และมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบเข้มงวดกวดขัน โดยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพนธ์ เล็กสวาสดี (2517: 87) ที่ค้นพบว่า วัยรุ่นที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักมาก-ควบคุมน้อย มีลักษณะความรับผิดชอบสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการรักน้อย-ควบคุมมาก และยังศึกษาพบว่าวัยรุ่นที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักมาก มีความรู้สึกรับผิดชอบมากกว่าวัยรุ่นที่รายงานว่าตนถูกเลี้ยงดูแบบรักน้อยอย่างเชื่อมั่นได้ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 339 คน ในจังหวัดสมุทรสาคร

สำหรับ ผลการวิจัยของ ดนัย งามมานะ (2518: 76) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่เกินไปกับแบบปล่อยปละละเลยกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 7 ในปีการศึกษา 2517 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 540 คน โดยแยกประเภทของเด็กตามการอบรมเลี้ยงดูประเภทละ 50 คน รวม 100 คน ปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่เกินไป มีความรู้สึกรับผิดชอบมากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมแบบปล่อยปละละเลย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพงศ์ ศิริพัฒน์ (2517: 94) ที่ค้นพบว่า เด็กที่พ่อแม่เลี้ยงดูแบบเข้มงวดน้อยและประชาธิปไตยน้อย จะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่ำกว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดน้อย ประชาธิปไตยมาก และแบบเข้มงวดมาก ประชาธิปไตยน้อย ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 แต่สำหรับเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดน้อย ประชาธิปไตยมาก มีความรู้สึกรับผิดชอบไม่แตกต่างกับเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมาก ประชาธิปไตยน้อย ซึ่งศึกษากับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2517 จังหวัดนครปฐม จากกลุ่มตัวอย่าง 185 คน ชาย 105 คน หญิง 80 คน

จากเอกสารที่เป็นข้อคิด และผลการวิจัยของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การฝึกความรับผิดชอบ พ่อแม่หรือผู้ปกครองมีอิทธิพลอย่างมาก และน่าที่จะต้องมีการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งพร้อมไปด้วยความรัก และเหตุผลมากกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติปฏิบัติ ตามด้วยความเต็มใจนั่นเอง

สำหรับความแตกต่างระหว่างเพศในด้านความมีระเบียบวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม ความมีมารยาท ซึ่งมีผลงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงจริยธรรมที่เพศหญิงสูงกว่า เพศชาย ดังต่อไปนี้

วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517: 161-163) ศึกษาวิจัยเรื่องความเอื้อเฟื้อ และความ มีวินัยทางสังคมของนักเรียนชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 1 ในกรุงเทพมหานคร และ ต่างจังหวัด จำนวน 450 คน พบว่า นักเรียนหญิงมีวินัยทางสังคมสูงกว่านักเรียนชายที่ระดับ นัยสำคัญ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบัณฑิตา ศักดิ์อุคม (2523: 35) ที่ค้นพบว่านักเรียนหญิง มีวินัยในตนเองสูงกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการศึกษากับเด็ก นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 265 คน ในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร และยังมีงาน วิจัยของ นิตรา วรรณะ (2524: 80-82) ที่ศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในเขต กรุงเทพมหานคร จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 560 คน ด้วยแบบสอบถาม Projective Technique จำนวน 35 ข้อ และได้ผลการวิจัยสอดคล้องว่า เพศหญิงมีระเบียบวินัยสูงกว่าเพศชายที่ระดับ นัยสำคัญ .05

สมาร์ท และ สมาร์ท (Smart and Smart 1967: 536-537) ศึกษาเกี่ยวกับ พัฒนาการของเด็ก และสัมพันธภาพที่มีต่อครอบครัว พบว่า เด็กหญิงมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กชาย จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนระดับชั้น 10 และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการ สังเกตพฤติกรรมกับเด็กและพ่อแม่ของเด็ก ปรากฏว่าพ่อแม่ของเด็กผู้หญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ ให้ความรัก ยกย่องความเป็นกันเองกับเด็กมากกว่ากลุ่มตัวอย่างพ่อแม่ของเด็กชาย ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของสมโชค พูลนวม (2523: 60) ที่ได้ผลการวิจัยว่าเพศหญิงมีความรู้สึกรับผิดชอบ มากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัย สรุปได้ว่า เด็กหญิงมีระเบียบวินัยในตนเองสูงกว่าเด็กชายที่ระดับ นัยสำคัญ .05 และ เด็กหญิงมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กชายที่ระดับนัยสำคัญ .05 แสดงให้เห็นว่า เด็กหญิงมีจริยธรรมสูงกว่าเด็กชายเป็นส่วนใหญ่ของจริยธรรมที่ศึกษาในสองคุณลักษณะ

สำหรับงานวิจัยที่ค้นพบ ทั้ง 2 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย มีดังต่อไปนี้

บัณฑิต พัดเย็น (2527: 38) ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ในจังหวัดสมุทรสาคร ตามจริยธรรม 6 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดุสหาะ และความยุติธรรม จากกลุ่มตัวอย่าง 375 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบ Projective Technique ผลปรากฏว่า นักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง 6 คุณลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรารธรรม วิรัชกุล (2524: 101-103) ที่ศึกษากับเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดชลบุรี ตามจริยธรรมดังกล่าว 6 คุณลักษณะ ปรากฏว่านักเรียนหญิงมีความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัยสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับกลุ่มตัวอย่าง 405 คน ด้วยแบบสอบถามเหมือนกัน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สนับสนุนข้อมูลที่ว่า นักเรียนเพศหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามคุณลักษณะ ความมีระเบียบวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และความมีมารยาท สูงกว่านักเรียนเพศชาย

การสังเกต (Observation)

เครื่องมือที่นำมาใช้ในการสังเกตสำหรับงานวิจัย คือ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งสร้างและกำหนดวิธีบันทึกพฤติกรรมด้วยวิธี Time Sampling ของ เออร์วิน (Irwin 1980: 151-156) คำแนะนำสำหรับการบันทึกมีดังนี้

1. Time Sampling เหมาะสมกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งมาก ทุก 15 นาที โดยประมาณ ถ้ามีข้อสงสัยผู้สังเกตควรใช้เวลาสังเกตเบื้องต้น เพื่อตัดลินการเกิดพฤติกรรมบ่อยครั้งหรือไม่เพียงใดกับบุคคล หรือสถานการณ์ซึ่งอาจมีอิทธิพลกับพฤติกรรมที่ปรากฏ
2. ควรใช้พฤติกรรมที่ง่ายต่อการสังเกต ไม่เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ปิดบัง (ซ่อนเร้น) ถึงแม้ว่าพฤติกรรมปิดบังเป็นสิ่งสำคัญ หรือเฉพาะบุคคลโดยส่วนตัว
3. กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะให้ชัดเจนทั้งพฤติกรรม และ เหตุการณ์ที่จะสังเกต สำหรับการวิจัยนั้น จะทำการวัดพฤติกรรม หรือเหตุการณ์ตามความเป็นอยู่ของมนุษย์ในชีวิตประจำวันที่จะสังเกต
4. สิ่งที่สำคัญของจุดมุ่งหมาย ต้องสามารถตัดลินใจให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งการใช้ time-Sampling นั้นต้องมีจุดมุ่งหมายและโครงสร้างเพื่อการตัดลินใจดังนี้

4.1 มุ่งศึกษาพฤติกรรมให้ครอบคลุมและระบุจำนวนผู้ถูกสังเกตให้เหมาะสม

4.2 สำหรับการศึกษากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล ต้องใช้ time-Sampling รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน (ความถี่ของพฤติกรรมและระยะเวลาที่เกิด) ถ้าต้องการศึกษากการจัดกระทำตัวแปรแทรกซ้อนเข้าไป เพื่อการเปลี่ยนแปลง ควรศึกษาเป็นรายบุคคล แต่ถ้าต้องการศึกษากการตอบสนองของบิดาต่อทารกแรกเกิดอยู่ในระดับใด ควรศึกษาเป็นกลุ่ม

4.3 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนสำหรับการสังเกตนั้นสำคัญ ดังนั้นก่อนการสังเกตจริง ต้องฝึกอบรมการสังเกตเพื่อสร้างเกณฑ์พื้นฐาน (base line) ของข้อมูลปกติที่ความถี่เกิดขึ้น การฝึกการสังเกตต้องใช้หลายเวลาต่อสัปดาห์

5. หลักสำคัญของวิธีการบันทึกแบบ Time Sampling มีดังนี้

5.1 ศึกษาเด็กเป็นระยะเวลาสั้น ๆ

5.2 การสังเกตพฤติกรรมพิจารณากับกลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมปกติ

6. การเลือกพฤติกรรม (เกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้น ๆ) ต้องเลือกประเภทของพฤติกรรมเสียก่อน การสังเกตจะเริ่มขึ้นโดยไม่ต้องมีการสรุป . เพียงแต่บันทึกลงบนกระดาษที่เตรียมไว้ ระบุเวลาที่ความถี่เกิดขึ้น หรือนับจำนวนความถี่ที่เกิดขึ้น และจำเป็นต้องเลือกเวลาที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายการสังเกต ดังที่ Wright (1960: 92-93) ได้กล่าวว่า การใช้ time Sampling นั้นต้องคำนึงถึงความตั้งใจที่แน่วแน่ของผู้สังเกต และการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ในแนวทางของการเกิดพฤติกรรมตามช่วงเวลาที่เหมาะสม และเป็นตัวแทนที่เหมาะสมตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ดังที่กำหนดเป้าหมายไว้เป็นปัจจัยสำคัญของการศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการบันทึก ซึ่งมีการวางแผนและการบันทึกไว้ดังนี้

1. ในการบันทึกข้อมูลที่มีจำนวนมากของ Time Sampling ให้ใช้รหัสในการบันทึกข้อมูล ซึ่งวิธีนี้เป็นการกระจายพฤติกรรมใหญ่ให้เป็นพฤติกรรมย่อย และกำหนดรหัสให้กับพฤติกรรมย่อยเหล่านี้ เพื่อให้การบันทึกง่ายขึ้น

เมดเลย์ และ มิตเซล (Medley and Mitzel 1963) กำหนดการบันทึก
พฤติกรรมไว้ 2 วิธี

1. Sign System เป็นการสังเกตพฤติกรรมตามเป้าหมายด้วยการแบ่งเป็น
พฤติกรรมย่อย ๆ ออกมาตามความต้องการ แล้วตรวจผลการเกิด หรือไม่เกิดพฤติกรรม ซึ่งวิธีนี้
ศึกษาได้หลายพฤติกรรม แต่ละพฤติกรรมอาจมีความสัมพันธ์กัน

2. Category System เป็นการสังเกตพฤติกรรมเพียงด้านใดด้านหนึ่ง
อย่างละเอียด โดยให้ครอบคลุมพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต และพฤติกรรมย่อยเหล่านั้น เป็นอิสระ
ต่อกัน

2. ในแบบฟอร์มการบันทึกพฤติกรรม ต้องมีช่องที่เขียน นิยามศัพท์เฉพาะ และชื่อเต็ม
ทั้งหมดของรหัสย่อไว้จากชื่อจริงมีทั้งใน Sign System และ Category System

3. มีช่องหมายเหตุ เพื่อการบันทึกสิ่งที่แทรกซ้อน รบกวนการสังเกต เพื่อเป็นข้อมูล
สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2526: 10-19) ได้กำหนดลักษณะของการบันทึก และ
วิธีการบันทึกพฤติกรรมไว้ดังนี้

ลักษณะของการบันทึกพฤติกรรม

พฤติกรรมสามารถบันทึกได้เป็น 4 ลักษณะด้วยกัน ตามชนิดและลักษณะของพฤติกรรม
หรือผลอันเกิดจากพฤติกรรม อันได้แก่

1. บันทึกตามปริมาณ และคุณภาพของพฤติกรรม หรือผลอันเกิดจากพฤติกรรม ซึ่ง
การบันทึกชนิดนี้ อาจได้แก่ การบันทึกจำนวนแคลอรีของอาหารที่รับประทานประจำวัน น้ำหนัก
ของร่างกาย (เป็น ก.ก. หรือ ปอนด์) ความสูง (เป็น ซม. หรือ ฟุต) สัมฤทธิ์ผลทาง
การเรียนของนักเรียน ซึ่งสามารถจะบันทึกได้จากคะแนนของการสอบ เป็นต้น

2. บันทึกระยะเวลาของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ลักษณะของการบันทึกพฤติกรรมแบบนี้
จะใช้ต่อเมื่อพฤติกรรมที่ต้องการจะบันทึกนั้นเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก แต่เมื่อเกิดขึ้น มักจะคงอยู่เป็น
ระยะเวลาอันยาวนานพอสมควร เช่น การร้องไห้ของเด็ก เด็กอาจจะไม่ร้องไห้บ่อยนัก แต่ทว่า
ระยะเวลาของการร้องไห้ในแต่ละครั้งอาจจะยาวนานมาก ส่วนพฤติกรรมอื่น ๆ ที่สามารถบันทึก
ความยาวนานของพฤติกรรมได้นั้น อาจได้แก่ การนั่งอยู่กับที่ในชั้นเรียน การดูทีวี การพูดโทรศัพท์
และการหยุดพักทานกาแฟ เป็นต้น

3. บันทึกความถี่ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ การบันทึกจำนวนครั้งที่เกิดขึ้นของพฤติกรรมในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ ลักษณะของการบันทึกพฤติกรรมแบบนี้เป็นที่นิยมกันมาก อย่างเช่น ต้องการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมการทำอาหาร และการกินอาหารด้วยมือ ในระหว่างเวลาทานอาหารของเด็กชายแดง โดยที่ผู้สังเกต และบันทึกพฤติกรรมอาจจะกำหนดพฤติกรรมการทำอาหาร และการกินอาหารด้วยมือ

4. บันทึกชนิดของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ลักษณะของการบันทึกพฤติกรรมแบบนี้จะนำมาใช้ ต่อเมื่อผู้สังเกต และบันทึกพฤติกรรมไม่ได้กำหนดพฤติกรรมที่ต้องการจะบันทึกไว้ล่วงหน้า เพียงแต่ต้องการจะดูว่าในเวลาที่กำหนดนั้นมีพฤติกรรมใดบ้างที่เด็กได้แสดงออก ส่วนใหญ่ใช้เพื่อสำรวจถึงลักษณะของพฤติกรรมทั่ว ๆ ไป เพื่อที่จะดูว่ามีพฤติกรรมใดบ้างที่เป็นปัญหา

วิธีการบันทึก

วิธีการบันทึกมี 4 วิธี คือ

1. วิธีการบันทึกแบบต่อเนื่อง (Continuous Recording) เป็นวิธีการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งโดยปกติแล้ววิธีการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมแบบต่อเนื่องที่ดีที่สุดนั้น ควรจะสังเกตและบันทึกพฤติกรรมทั้งกลางวันและกลางคืน (24 ชั่วโมงต่อวัน) แต่ทว่าวิธีการเช่นนี้ ไม่สามารถจะทำได้ด้วยเหตุผลหลาย ๆ ประการ ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุด คือ การกำหนดช่วงเวลาที่ต้องการจะสังเกตและบันทึกพฤติกรรมให้แน่นอนในแต่ละวัน เช่น อาจเป็นเวลา 1 ชั่วโมงในตอนเช้า และ 1 ชั่วโมงในตอนบ่ายก็ได้ ผู้บันทึกพฤติกรรมอาจจะบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นทั่วไป หรือเจาะจงพฤติกรรมที่ต้องการจะบันทึกในช่วงเวลานั้นก็ได้ ส่วนลักษณะของการบันทึกอาจบันทึกได้ทั้งในรูปแบบของความถี่ และระยะเวลาของการเกิดพฤติกรรมนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้บันทึกเอง ซึ่งแบบฟอร์มการบันทึกอาจดูได้ดังนี้

แบบบันทึกพฤติกรรม

ชื่อ โฉมฉาย

ผู้สังเกต วิชัย

ช่วงเวลา 9.30-10.30 น.

พฤติกรรม การตีเพื่อน

(ทุกครั้งที่ใช้มือถูกตัวเพื่อน)

วันที่	รอยคะแนน	รวม
1 พ.ย. 23	//// /	8
2 พ.ย. 23	//// //// //	12
3 พ.ย. 23	//// ////	9
4 พ.ย. 23	//// //// //	12

2. วิธีการบันทึกพฤติกรรมแบบช่วงเวลา (Interval Recording) เป็นการบันทึกแบบที่กำหนดช่วงเวลาของวันที่แน่นอน แล้วแบ่งช่วงเวลานั้นออกเป็นช่วงเวลาย่อย ๆ เช่น การใช้เวลา 20 นาที ในการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการลุกจากที่นั่งของนักเรียนในชั่วโมงวิชาคณิตศาสตร์ สิ่งที่ต้องทำคือการแบ่งช่วงเวลา 20 นาที นั้นออกเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ เท่า ๆ กัน โดยอาจแบ่งเป็นช่วงเวลา 20 วินาที อาจจะมีมากกว่าหรือน้อยกว่านี้ก็ได้ จากนั้นทำการบันทึกพฤติกรรมที่ต้องการจะสังเกตเพียง 1 ครั้ง ในช่วงเวลา 20 วินาทีนั้น ไม่ว่าจะพฤติกรรมที่สังเกตจะเกิดขึ้นมากกว่า 1 ครั้ง ในช่วงเวลา 20 วินาทีนั้นหรือไม่ก็ตาม ผู้บันทึกจะทำการบันทึกเพียงครั้งเดียว โดยใส่เลข 1 ลงไปในช่วงเวลานั้น ถ้าเวลาในช่วง 20 วินาทีนั้น พฤติกรรมที่ต้องการจะบันทึกไม่เกิดขึ้น ผู้บันทึกก็อาจจะใส่เลข 0 ลงไปในช่วงเวลานั้นในการสังเกต ผู้สังเกตอาจใช้เทปบันทึกเสียงเป็นเครื่องมือเพื่อที่จะเตือนว่าถึงเวลาที่จะต้องทำการบันทึกพฤติกรรมแล้ว โดยการบันทึกเสียงไว้ในทุกช่วง 20 วินาที ซึ่งเมื่อผู้บันทึกพฤติกรรมได้ยินเสียงจากเทปทำการบันทึกทันที ซึ่งดูแบบฟอร์มได้ดังนี้

แบบบันทึกพฤติกรรม

วันที่

ชื่อ

ผู้สังเกต ช่วงเวลา

พฤติกรรม พฤติกรรมการส่งเสียงในระหว่างที่ครูกำลังสอน (รวมทั้งการคุยกันในห้องเรียนด้วย)

บันทึกทุกช่วงเวลา 20 นาที

5

10

15

20

0	1	0	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	รวม 11
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--------

3. วิธีการบันทึกพฤติกรรมแบบสุ่มเวลา (Time Sampling Recording)

ปัญหาการบันทึกพฤติกรรมแบบต่อเนื่อง และแบบช่วงเวลานั้นอยู่ที่ว่าในช่วงเวลาที่ทำการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมที่ต้องการจะบันทึกอาจไม่เกิดขึ้น ไม่ว่าด้วยสาเหตุใดก็ตาม ดังนั้น วิธีการแก้ปัญหาคือ การใช้เวลาการบันทึกแบบสุ่มเวลา อาจกำหนดเวลาดังแต่ 8.00-21.00 น. ก็ได้ โดยกำหนดว่าจะบันทึกทุก ๆ 1 ชั่วโมง ในเวลา 1 ชั่วโมงนั้น อาจจะทำการบันทึกในช่วงเวลา 15 วินาทีแรกของชั่วโมงนั้น (แล้วแต่ผู้สังเกตและบันทึกพฤติกรรมจะกำหนดเอาเองตามความเหมาะสม) เท่านั้น แล้วเว้นไปอีก 1 ชั่วโมง จากนั้นจึงบันทึกอีกครั้งหนึ่ง ในการบันทึกแบบนี้ต้องระบุสถานที่ต่าง ๆ ที่ทำการสังเกตและบันทึกด้วย เพราะว่าเป็นวันหนึ่ง ๆ เด็กอาจจะอยู่ในหลาย ๆ สถานที่ เช่น ที่โรงเรียน ที่บ้าน ที่ห้องอาหาร เป็นต้น

4. วิธีการผสมการบันทึกพฤติกรรมแบบช่วงเวลา และแบบสุ่มเวลา

แบบนี้ผู้สังเกต อาจสังเกตพฤติกรรมเป็นเวลา 20 วินาที แล้วหยุด 10 วินาทีเพื่อบันทึกพฤติกรรมแล้วจึงเริ่มสังเกตใหม่ในช่วงเวลา 20 วินาทีต่อมา ซึ่งต่างกับการบันทึกแบบช่วงเวลา คือ การบันทึกแบบช่วงเวลานั้นไม่มีเวลาพักสำหรับที่จะบันทึก แต่แบบผสมนี้มีช่วงเวลาพักเพื่อใช้ในการบันทึกพฤติกรรม ทำให้ไม่พลาดจากการสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อไปได้ ดังนั้น การผสมระหว่างการบันทึกพฤติกรรมแบบช่วงเวลาและแบบสุ่มเวลานั้นจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้